

ГОДИШНИНА / ANNIVERSARY

ХРИСТО ПОПКОНСТАНТИНОВ – ПЪРВИЯТ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ НА РОДОПСКИТЕ ГОВОРИ (24.12.1858 – 13.07.1899)

Резюме: Статията е посветена на 160-годишнината от рождението на родопския възрожденски деятел Христо Попконстантинов. Отбелязват се заслугите му за проучването на родопските говори на българския език. Привеждат се данни от неговите ранни дневници (1872–1875 г.), които свидетелстват, че той се явява един от първите изследователи на родопските говори. Открити са приносите му за проучването на езиковата ситуация в Средните Родопи през втората половина на XIX век.

Ключови думи: Родопи, Христо Попконстантинов, българска диалектология, родопски говори, история на българския език

HRISTO POPKONSTANTINOV - THE FIRST RESEARCHER OF THE RHODOPE DIALECTS (24.12.1858 – 13.07.1899)

Abstract: The article is dedicated to the 160th anniversary of the birth of the Rhodope Revival activist Hristo Popkonstantinov. It notes his merits for studying the Rhodope dialects of the Bulgarian language. Citing data from his early diaries (1872-1875) are quoted revealing the fact that he appears to be one of the first explorers of the Rhodope dialects. The article pays special attention to Popkonstantinov's contribution to studying the language situation in second half of the 19th century in the Rhodope Mountains.

Keywords: Rhodopes, Hristo Popkonstantinov, Bulgarian Dialectology, Rhodopean dialects, History of Bulgarian language

През 2018 г. се навършиха 160 години от рождението на големия родоповед, един от първите изследователи на материалната и духовната култура на родопското население – Христо Попконстантинов. Роден е в с. Петково, Ахъчелебийско (дн. Смолянско). Израства в семейството на местния свещеник Костадин Манолов – възрожденски деятел, който с насърчението и с непосредствената помощ на поп Киряк Бялковски от средищното с. Устово, Ахъчелебийско, както и с участието на свои ученици създава Петковския дамаскин – среднородопски възрожденски писмен паметник от средата на XIX в. (1859 г.). Хр. Попконстантинов учи в Устово и Райково, Ахъчелебийско (днес квартали на гр. Смолян), в първото селище при карловския учител Марко Савов, който утвърждава нови, модерни за времето си методи на обучение в Среднородопието. Ненавършил още 15 години, след завръщането в родното си се-

ло той е назначен за учител в местното училище. През този период невръстният учител събира народни песни и обичаи, записани в ранните му дневници, датирани от 1872–1875 г. Оттогава са и първите му бележки за местния говор, които се оказват едни от най-рано датираните писмени данни за родопските говори.

Ранните дневници на Хр. Попконстантинов се съхраняват в Българския исторически архив на НБКМ, Фонд № 285, необработена част. Те са по-късно постъпление в архивния фонд на родоповеда, поради което не са отбелязани в по-ранни проучвания, свързани с ръкописното му наследство (Примовски/Primovski 1970; Ташев/Tashev 1966; Кабасанов/Kabasanov 1979). Подробно тяхно описание е публикувано в Родопски сборник, Т. 5 (Стоянов/Stoyanov 1983: 61–78). В едно от тефтерчетата с надпис на лицевата страница, разположен във вертикална плоскост: Нар. Умотворения / записвани прякъ 1872/3 год. / Пятково. (Стоянов/Stoyanov 1983: 61), на листове 136 и 14а са отбелязани няколко важни особености на местния говор.

Изследователят дава сведения за характерния за родопските говори вокал *ô* (широко *o*). На едно място отбелязва: *Оа ся произнася слено*. В друга бележка допълва: *Оа гдето и да ся намира в какъвто слог, еднoслoжен или многoслoжен, ударението е всегдa на oa*. Без да има езиковедска подготовка, той определя звука *ô* като съчетание от два звука – *o* и *a*. Освен това правилно отбелязва, че *ô* се произнася само в позиция под ударение. В по-късна своя публикация допълва наблюденията си за характеристиката на специфичния звук: *Тъпогласните звукове ж и ъ се произнасят както o с ефект към a=oa=oъ* (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 142). Подобно е описанието на *ô*, направено от среднородопските събирачи на фолклорни материали Ил. Бялковски и П. Гидиджийски – под линия, към публикувани от тях песенни фолклорни текстове от с. Устово, Ахъчелебийско, в сборника с народни умотворения на В. Чолаков от 1872 г.: *oa са прознася съ звук, който е между o и a, нь малко отворен* (Чолаков/Cholakov 1872: 323). По-късни изследователи на фонетиката на родопските говори цитират бележките на Хр. Попконстантинов за характерния звук (Кабасанов/Kabasanov 1979: 18; Жобов/Zhobov 2001: 196).

В ранните дневници на родоповеда е спомената една интересна особеност на говора на родното му село Петково: фонетичната замяна *ш > с*: *речи защо нищъ произнасятъ ся засто нистоа*. Тя се открива и в събрани от него народни песни от селото. Това гръцко езиково влияние е следствие от наложената употреба на гръцки език в училище и в църковните служби в среднородопските християнски села през първата половина на XIX в. Отбелязаната особеност се запазва в говора на с. Петково и до по-ново време (Митринов/Mitrinov 1988: 103–106).

Хр. Попконстантинов се спира и на характерното за родопските говори тройно членуване при имената: *Членове тъ, та, ту и съ, са, су, и нь, на, ну пръвийт е общ, вторийт показва най-ближний предмет, третийт най-далечни предмети*. От направения коментар е видно, че той е успял да опише спецификата на тройното членуване при имената във времеви и пространствен план – членна морфема с формант *-с-* означава близки по време събития и

близки по отдалеченост предмети спрямо говорещото лице; членна морфема с формант *-н-* означава отдалечени във времето събития и отдалечени от говорещото лице предмети; членна морфема с общобългарски формант *-т-* е неутрална спрямо другите две членни морфемии. Подобно е описанието на тройното членуване при имената и в бележките под линия в сборника на В. Чолаков от 1852 г.: *от тритя вида членове ть, та, ту, нь, на, ну, съ, са, су; първйт е общ; вторый ся употряблява, за да ся означатъ извѣстны далячны прядметы; а трятыйт за извѣстны ближны прядметы.* (Чолаков/Cholakov 1852: 323). В своето обобщаващо и съдържащо нови идеи изследване, посветено на тройното членуване в родопските говори, Ел. Каневска-Николова включва данни от публикацията на Хр. Попконстантинов на страниците на СБНУК (Каневска-Николова/Kanevska-Nikolova 2006: 67).

В ранните дневници на родоповеда са отбелязани кратки местоименни падежни форми, характерни за местните български говори: *хи* ‘й’ за д. п., 3 л., ед.ч., ж.р.; *хи* ‘ги’ за в. п., 3 л. мн.ч.; *хмы* (*хми*) ‘им’ за д. п., 3 л. мн.ч. За съжаление, не е представен илюстративен материал, което е направено в по-късни негови публикации (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 147–148).

Хр. Попконстантинов включва в дневниците си характерна лексика от местния родопски говор. Изписани са отделни диалектни думи, като е посочено значението им, без да е представен илюстративен материал. Интерес представляват глаголт *ромоня* ‘говоря’ (несв. в.) и неговият словообразователен корелат *одромоне* ‘отговори’ (св. в.), които днес са изчезнали от речта на родопското българоезично население. А с много свои производни (*друмд-ням*, *одромднѣм*, *юдромднѣм* ‘отговарям’ и др.), глаголт е бил широко разпространен в родопската говорна област (Гюмюрджинско, Смолянско, Маданско, Ардинско, Девинско, Асеновградско, Крумовградско, Ивайловградско), както и в част от северозападните и югозападните краища на българското езиково землище (Софийско, Годечко, Брезнишко, Трънско, Долновардарско, Драмско). Среца се още в сръбски, хърватски и словенски език (БЕР/BER VII, 2010). Данни за употребата му се откриват също в бележки под линия към фолклорни текстове от с. Устово в сборника на В. Чолаков (Чолаков/Cholakov 1872: 324).

Хр. Попконстантинов отбелязва наличието на фонетични варианти *врит*’, *врут*’ от стб. съчетание въ *радъ* (Костов/Kostov 1962: 315–320) в родопските говори: *вритъ, врутъ, врю* *всичкы* (л. 14а). В по-късна своя публикация той допълва, че освен *вритъ* „в някои села казват *врутъ, врьуть, вру* и *врю*“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 143). На същото място дава падежното склонение на форми *вритъ, врутъ, вру; вритцитеа, врутцитеа*. Подобни бележки се откриват под линия и в сборника на В. Чолаков към текст на приказка, записана по говора на с. Устово: *Врють значи всичкы. Единъ го изговарятъ врють, а други ть вритъ, нь все умегчено въ края* (Чолаков/Cholakov 1872: 255). Вече са публикувани доста данни за териториалното разпространение на това местоимение и на неговите варианти (Стойчев/Stoichev 1965:

119–314; Митринов/Mitrinov 2011: 118; ИДРБЕ/IDRBE 2012 и др.), но цялостното описание на разпространението и употребата му предстои.

Изследователят отбелязва наличието на въпросително местоимение *кина*, характерно за родопските говори: *Кына* или *кина* е дадено с две значения: 1. ‘какво, що’; 2. ‘колко много’. Със същите значения то е тълкувано в бележки под линия към фолклорни текстове от с. Устово в сборника на В. Чолаков (Чолаков/Cholakov 1872: 322). В своя по-късна публикация Хр. Попконстантинов допълва сведенията за териториалното разпространение на въпросителното местоимение: „*Полските села в Хасковско наричат „киналици села“ оная група хасковски приполски села, които употребяват в говора думата кина*“. Дава сведения за разпространението на местоимението и на негови варианти в родопските говори: „*В село Чангоар-дере казват закокина за какво, низакокина ни за какво, ни защо. В някои села казват какна какво. В село Арда и околните ахрянски села*“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 149). Като цяло се открива голямо разнообразие от варианти на местоимението, разпространени в родопските говори (Митринов/Mitrinov 2007: 188–198).

В краткия списък с лексика от местния родопски говор е включен и глаголят *рукам* ‘викам’: *рука вика съ гласъ / та (тя) рука (вика съ гласъ)*. Глаголът е характерен за рупските говори с множество производни, но се среща и в Долновардарско. Етимологията му се извежда от звукоподражателно ие. *gue-, *gu- срв. *рева, рикам, руча*. Среща се също в сръбски и хърватски език: *рука-ти, ручем, рукнути, рукнем* (БЕР/BER VII, 2010).

В ранните дневници на родоповеда се открива диалектен текст, озаглавен „*Разговор между няколко селяни, записан в Пятково, в дюкяне*“. За него е споменато в подробното описание на дневниците (Стоянов 1983: 68). Представява диалог между двама петковци, Запрян и Куртю, на тема за и против образованието. Текстът е на местен диалект и е най-ранният засега засвидетелстван, според датировката, подобен писмен илюстративен материал от родопските говори. В него се откриват падежни форми: родително-винителни (за *моек Митка; стрику ти Запряна; да ми кажии мене; ти мень нимой учи*) и дателни (*виши му ти нему юмоан; я сам рекоал нашенуму; та я ща созуму попу умоакна брадана; владикутуму*); интересни глаголни форми, включително съкратен инфинитив (*видя щим; щии да видиши; чи тя щяха стана врить; му са щяха скоарии нугиня; ти щии да ми кажии*); умалителни форми при имената (*дечинкитя; алтоанчеака; двенки*); интересни думи и изрази от местния родопски говор (*стрику* ‘чичо’, *яце, еце* ‘твърде, доста’; *завсе* ‘завинаги’; *желтик* ‘жълтица’; *поарень* ‘одеве’; *катуга* ‘като че ли’; *забяла* ‘запръжка на ястие’; ♦ *на ката лъоаща забяла* ‘на всяка манджа мерудия’; *ми са прави* ‘ми се струва’). Текстът завършва с бележка: „*Записал адин млад чилек...*“. После е добавено: „*Праца ся до Манчевото календарче за да ся обнародва в четвърта година (1876). Ако и да е ничтожно, добре е да ся печата, ако би да е възможно*“. Неизвестно по какви причини той остава непубликуван.

В досегашни публикации, посветени на езиковедските приноси на Хр. Попконстантинов, се акцентира на заслугите му към проучването на родоп-

ското говорно богатство (Кабасанов/Kabasanov 1979: 17–19) и не се отбелязва приноса му за изучаване на езиковата ситуация в Среднородопието от средата на XIX в. А това е преходно време, в което среднородопската интелигенция се откъсва от силното гръцко езиково влияние и въвежда употребата на български език в местните църкви и училища. Утвърждава се писането на български език с кирилска графика. През 50-те и 60-те години на века все още е силно гръцкото езиково влияние, което се проявява при създаването на среднородопските дамаскини, написани с гръцко писмо на местния родопски говор. Много важна заслуга на родоповеда е публикуването на части от Петковския дамаскин, които, наред с текста на Райковския дамаскин (Стоянов/Stoyanov 1972: 225–307; Митринов, Гиневски/Mitrinov, Ginevski 2005), се явяват единствените оцелели среднородопски дамаскински преписи от втората половина на XIX в. А както свидетелства самият Хр. Попконстантинов, преведените от гръцки на български език от поп Глигорко (йеромонах Григорий) и поп Киряк Бялковски дамаскински текстове са били преписвани, пак с гръцко писмо, от свещениците на всички християнски села в Среднородопието (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 139–140). Изследователят несъмнено добре е владял широко разпространеното в Среднородопието дори и през втората половина на XIX в. писане с гръцки букви на български език. Свидетелство за това са отделни бележки в ранните му дневници. В споменатия по-горе тефтер, на л. 14а има изписани отделни изречения с гръцка графика: $\mu\upsilon\rho\tau\zeta\upsilon\beta\alpha\tau\alpha$... / $\pi\epsilon\lambda\alpha$ $\alpha\lambda\alpha$ $\alpha\nu\delta\epsilon\zeta\epsilon$ 148 $\frac{1}{2}$ $\alpha\rho\sigma\iota\nu$ 99 $\rho\upsilon\lambda$ / $\tau\zeta\epsilon\rho\nu\alpha$ $\alpha\lambda\alpha$ $\alpha\nu\delta\epsilon\zeta\epsilon$... $\alpha\rho\sigma\iota\nu$ / $\alpha\rho\sigma\iota\nu\alpha$ по 5–10 $\pi\rho\alpha\beta\eta$ Гр. ... / $\tau\epsilon\sigma\lambda\iota\zeta$ $\gamma\rho$. 520 / $\omicron\sigma\tau\alpha\beta\alpha\tau$ $\omicron\sigma\tau\epsilon$...; $\tau\zeta\epsilon\rho\nu\alpha$ $\alpha\lambda\alpha$ $\alpha\nu\delta\epsilon\zeta\epsilon$ $\rho\upsilon\lambda$ $\alpha\rho\sigma\iota\nu$ $\rho\upsilon\lambda$. На л. 14б е изписана сравнителна таблица на кирилска, гръцка, латинска и арабска азбука и на цифровите съответствия на буквите. Най-отдолу са изписани антропоним Хр. П. Костадинов и ойконим Петково с няколко графики: Хр. П. Костадинов / Нр. П. Κοσταδινοβ / Нг. Popkostadinov; Петково / Петкоβο / Petkovo.

Доброто владение на гръцкото писмо дава възможност на автора да нормализира части от текста на Петковския дамаскин, създаден от баща му, които публикува на страниците на СБНУК (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 133–156; 270–284). Дори в края на втората част включва образец от оригиналния текст с гръцка графика (с. 282–284). В началото му отбелязва: „*Частъта от проповѣдта за Срѣтение Христово, помѣстваме тук с гръцки букви, както е в дамашкиното, за да видѣят интересующитъ се как се е прилагала и прилага и до днес от по-старитъ грамотни хора в Ахѣ-Челебийско гръцката азбука при писване български думи. Забѣлъжваме обаче, че за звуковетъ у (ов) и щ (ст) в дамашкината сѣ употрѣбени сложни знакове*“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 282). За голямо съжаление, сред запазените архивни материали на родоповеда във фондовете на ТДА в гр. Смолян и в БИА на НБКМ не се открива оригиналният текст на Петковския дамаскин, което затруднява неговото цялостно проучване.

Публикацията на части от, види се, обемистия Петковски дамаскин, включващ според Хр. Попконстантинов „в 350 листа 57 черковни проповеди, живо-

тоописания и чудеса на разни светии“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 137), има своите достойнства, едно от които несъмнено са бележките под линия. В тях се посочва значението на думи и изрази, описват се диалектни особености на местния говор, представят се подробно и употребените нови думи, които не са характерни за речта на носителите на говора. Например на с. 142 под линия за употребените в текста гръцки думи *аргѣѣа* и *патѣри* (... да сидѣоат мѣрну на кѣта прѣзник агѣ ѣма аргѣѣа, дѣту са писали свѣатѣтеа патѣри...) пояснява: „Гр[ъцка] дума аргѣѣа празникъ не се употрѣбѣва въ говора; Също и патѣри (отци) не се употрѣбѣва въ говора“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 142). За включената в текста дума *дѣвол* (Ала каквѣ прѣви пакъ дѣвула дѣту е хасѣатчиѣа на христѣанѣтеа?) отбелязва под линия: „Тая дума е заета отъ гръцкитѣ оригинали. По мѣстното нарѣчие дѣволъ или демонъ се изражава съ думата врак (съ чл. врагоат, врагоас, врагоан)“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 147).

Разглежда и терминология, навлязла чрез църковнославянския език или чрез литературата на български език, основно от превода на Новия завет на Неофит Рилски (1842), в местните дамаскини текстове. За теоним Бог (*И вѣдѣа бог...*) пише под линия: „Тая дума е заета от Неоф[итовото] Ев[ангелие]. Обще-употрѣбителната в говора е Гѣспутъ“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 143). На друго място за изписаната дума *прилѣчеа* (... христѣанцката веара прилѣчеа на квасоат, прилѣчеа и цѣрцукуту небѣсну на квасоат) под линия е пояснено: *Вл[ияние] Н[еофитовото] Е[вангелие]. По Ахъ-Чел. Говоръ меаса.* А за съчетанието *цѣрцукуту небѣсну* само е отбелязано: *Вл. Н. Е.* (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 269).

Хр. Попконстантинов се спира също на словотворчеството на местните преводачи на дамаскиновите слова. За прилагателното *фсѣчен* (*итѣ да стѣне ѣзвур, да му теачѣ животъ фсѣчен, за всѣ!*) пише под линия: „Фсѣчен вл. вѣчен е искована от прѣводачитѣ“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 273). За употребената дума *предѣавѣика* (... сас свѣатѣта му маѣка бугурѣдица предѣавѣика Марѣѣа...) е споменато под линия: „Тая дума е скована от прѣводачитѣ, вѣроятно за да изразѣтъ думата *приснодѣва*“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 143).

Родоповедѣт коментира включените в текстовете непреведени гръцки думи. За термина *неандикушитѣ* (*Днѣска е хем нидѣалиа хем гулеам прѣзник и гузувоат неандикушитѣ (пѣвдѣковостѣ) оти ут веалѣдеанъ ду сигѣ неадѣасѣ дѣниа стѣнват*) пояснява под линия: „И тая дума е оставена непрѣведена, както и названията на оѣце нѣкои господски и богородични празници. Петдесетницата недѣля е извѣстна у насъ подѣ име „пуклунѣна нидѣалиа“, защото тогава се извѣрѣва колѣнопреклонѣниѣто в черква“ (Попконстантинов/Popkonstantinov 1889: 276). Подробни обяснения има и за включената в текстовете лексика от чужд, главно турски, произход, която се открива в местния говор. С подробните си бележки под линия към публикувания нормализиран текст

на части от Петковския дамаскин книжовникът предоставя на бъдещите изследователи ценни сведения за езиковата ситуация в Среднородопието от средата на XIX в. и за писмената практика на тогавашните местни книжовници, свързана с превеждането и преписването на текстове основно с религиозен характер.

Това са част от приносите на Хр. Попконстантинов, който, без да има специална езиковедска подготовка, поставя със своите публикации основата за бъдещите езикови проучвания на самобитните родопски говори на българския език, както и на среднородопската възрожденска книжнина. За съжаление, той умира твърде рано, на 41 години, в разцвета на силите си, поради което не успява да осъществи своето голямо начинание: да създаде организация за цялостно изучаване на Родопите. По негова инициатива през 1898 г. в София се създава Народоизучно и спомагателно дружество „Родопа“. Хр. Попконстантинов успява да привлече представители на родопската интелигенция, работещи в София, като Илия Бялковски – син на среднородопския възрожденски деятел поп Кирияк Бялковски и сам възрожденски деятел; просветния деятел Димитър В. Македонски и др. Привлечен е и капитан Петко Киряков, близък приятел на родоповеда. Преждевременната смърт на Хр. Попконстантинов през лятото на 1899 г. прекратява дейността на дружеството (Примовски/Primovski 1970: 33, 43–44) и начинанието остава неосъществено. С проучвателската си дейност Хр. Попконстантинов се нарежда в редицата на заслужилите среднородопски възрожденски дейатели. А приносите му за изучаването на родопското говорно богатство са неоспорими.

ЛИТЕРАТУРА

- БЕР VII 2010: Български етимологичен речник. Т. VII, пускам – словарь. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- Жобов 2001: *Жобов, Вл.* Акустична характеристика на родопското широко ђ. – В: Българският език през XX век. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, Издателство „Пенсофт“.
- ИДРБЕ 2012: Идеографски диалектен речник на българския език. Т. I, А–Д. София, Български бестселър – Национален музей на българската книга и полиграфия.
- Кабасанов 1979: *Кабасанов, Ст.* Христо Попконстантинов: По случай 120 г. от рождението му (24 дек. 1858 – 13 юли 1899). – Родопи, № 4, с. 17–19.
- Каневска-Николова 2006: *Каневска-Николова, Ел.* Тройното членуване в родопските говори. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“.
- Костов 1962: *Костов, К.* Днешното съответствие на старобългарското съчетание *вз рѣдъ* в някои диалекти в Южна България. – Известия на Института за български език, № 8, с. 315–320.
- Митринов 1988: *Митринов, Г.* Фонетична промяна *ш > с* в говора на с. Петково, Смолянско. – Език и литература, № 3, с. 103–106.
- Митринов 2007: *Митринов, Г.* Въпросително местоимение *кина* – употреба и разпространение. – В: Сб. Филологически и методически изследвания. Смолян – Люблин, с. 18–198.
- Митринов 2011: *Митринов, Г.* Южнородопските български говори в Ксантийско и Гюмюрджинско. София, Фондация ВМРО.

- Митринов, Гиневски 2005: *Митринов, Г., Хр. Гиневски*. Родопско книжно наследство. Райковски дамаскин (ново пълно издание на текстовете в същинската част на сборника). Варна, Издателство на ВСУ „Черноризец Храбър“.
- Попконстантинов 1889: *Попконстантинов, Хр.* Материал за изучаване на родопското наречие. – СБНУК. Кн. 1, с. 133–156; Кн. 2, с. 269–284.
- Примовски 1970: *Примовски, Ан., Н. Примовски*. Христо Попконстантинов. Спомени, пътеписи, писма. Пловдив, Издателство „Христо Г. Данов“, с. 5–59.
- Стойчев 1965: *Стойчев, Т.* Родопски речник. – Българска диалектология. Проучвания и материали. Кн. 2, с. 119–314.
- Стоянов 1972: *Стоянов, М.* Райковски дамаскин. – Родопски сборник. Т. 3.
- Стоянов 1983: *Стоянов, М.* Най-ранни книжовни занимания на Христо Попконстантинов. – Родопски сборник. Т. 5, с. 61–78.
- Ташев 1966: *Ташев, Г.* Село Петково. София. Издателство на ОФ.
- Чолаков 1972: *Чолаков, В.* Българският народен сборник. Събранъ, наряденъ и издаденъ отъ Василя Чолакова. Ч. 1. Болградъ въ печатницата на Централното училище.

REFERENCES

- BER VII 2010: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. VII, *puskam – slovar*. Sofia. Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.
- Cholakov 1972: *Cholakov, V.* *Balgarskiyi naroden sbornik*. Sabran, naryaden i izdaden ot Vasiliya Cholakova. Ch. 1. Bolgrad v pechatnicata na Centralnoto uchilishte.
- IDRBE 2012: *Ideografski dialekten rechnik na balgarskiya ezik*. Т. I, A–D. Sofia. Balgarski bestselar – Natsionalen muzey na balgarskata kniga i poligrafiya.
- Kabasanov 1979: *Kabasanov, St.* Hristo Popkonstantinov: Po sluchay 120 g. ot rozhdenieto mu (24 dek. 1858 – 13 yuli 1899). – *Rodopi*, № 4, s. 17–19.
- Kanevska-Nikolova 2006: *Kanevska-Nikolova, El.* Troynoto chlenuvane v rodopskite govori. Plovdiv. UI “Paisiy Hilendarski”.
- Kostov 1962: *Kostov, K.* Dneshnoto saotvetstvie na starobalgarskoto sachetanie **въ рѣдѣ** v nyakoi dialekti v Yuzhna Bulgaria. – *Izvestiya na Instituta za balgarski ezik*, № 8, s. 315–320.
- Mitrinov 1988: *Mitrinov, G.* Fonetichna promyana *u > c* v govora na s. Petkovo, Smolyansko. – *Ezik i literatura*, № 3, s. 103–106.
- Mitrinov 2007: *Mitrinov, G.* Vaprositelno mestoimение *кина* – upotreba i razprostranenie. – In: *Sb. Filologicheski i metodicheski izsledvaniya*. Smolyan – Lyublin, 2007, s. 188–198.
- Mitrinov 2011: *Mitrinov, G.* Yuzhnorodopskite balgarski govori v Ksantiysko i Gyumyurdzhinsko. Sofia, Fondatsia VMRO.
- Mitrinov, Ginevski 2005: *Mitrinov, G., Hr. Ginevski*. Rodopsko knizhovno nasledstvo. Raikovski damaskin (novo palno izdanie na tekstobete v sashinskata chast na sbornika). Varna, Izdatelstvo na VSU “Chernorizec Hrabar”.
- Popkonstantinov 1889: *Popkonstantinov, Hr.* Material za izuchavane na rodopskoto narечie. – *SbNUK*. Кн. 1, s. 133–156; Кн. 2, s. 269–284.
- Primovski 1970: *Primovski, An., N. Primovski*. Hristo Popkonstantinov. Spomeni, patepisi, pisma. Plovdiv, Izdatelstvo “Hr. G. Danov”. s. 5–59.
- Stoychev 1965: *Stoychev, T.* Rodopski rechnik. – *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialy. Кн. 2, s. 119–314.
- Stoyanov 1972: *Stoyanov, M.* Raykovski damaskin. – *Rodopski sbornik*, № 3.
- Stoyanov 1983: *Stoyanov, M.* Nai-ranni knizhovni zanimaniya na Hristo Popkonstantinov. – *Rodopski sbornik*. Т. 5, s. 61–78.

Tashev 1966: *Tashev, G.* Selo Petkovo. Sofia. Izdatelstvo na OF.

Zhobov 2001: *Zhobov, Vl.* Akustichna karakteristika na rodopskoto shiroko ô. – In: *Balgarskiyat ezik prez XX vek.* Sofia. Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, Izdatelstvo “Pensoft”.

Георги Митринов / Georgi Mitrinov

✉ Доц. д-р Георги Митринов

Секция за история на българския език

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assoc. Prof. Georgi Mitrinov, PhD*

Department of History of Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria

Публикувано: 30 септември 2019

Published: 30 September 2019